

Manca PLAZAR

Vloga in možnost organiziranosti stanovanjskih sosesk pri obvladovanju pandemije

V obdobju pandemije so zaradi dela in izobraževanja na domu, omejitev družbenih stikov, izolacije v družinskih in družbenih mehurčkih, omejitev javnega prevoza in drugih nastale številne družbene posledice. Primerno organizirano in urejeno bivalno okolje bi lahko omililo družbene posledice pandemije. V članku obravnavam primer stanovanjskih sosesk Nove Jarše in Murgle v Ljubljani, ki sta primera dobre prakse iz obdobja družbenega načrtovanja – celovitega družbenega, ekonomskega in prostorskega načrtovanja bivalnega okolja. Mešanje stanovanjskih, oskrbnih in storitvenih dejavnosti, sobivanje različnih starostnih skupin, ločitev motornega prometa in pešprometa, ustvarjanje javnih in zelenih površin, oblikovanje mreže otroških in športnih igrišč za različne starostne skupine tvorijo

primerno platformo, ki omogoča kakovostnejšo organizacijo načina bivanja tudi v času pandemije in ukrepov za njeno omejitve. V članku ugotavljam, kateri prostorski elementi sosesk iz obdobja družbene lastnine imajo potencial, ki ga je smiselno aktivirati in razvijati ob upoštevanju pandemije. Prispevek končuje razmislek o možnostih aktivacije prostorskih potencialov in urbanističnih standardih za gradnjo stanovanjskih sosesk.

Ključne besede: stanovanjske soseske, družbena vloga načrtovanja, pandemije

1 Uvod

Več stanovanjskih sosesk v Ljubljani je primer dobre prakse iz časa družbenega načrtovanja. Soseske Fužine, S-6 v Šiški, BS3, Štepanjsko naselje, Litostrojsko naselje, Murgle in Nove Jarše v Ljubljani so primeri celovitega družbenega, ekonomskega in prostorskega načrtovanja bivalnega okolja (Ambient, 1980; LUZ, 1975, 1978; Glasnik, št. 7/65, 32/65, Ur. l. SRS, št. 28/68, 39/74, 5/75, 9/75, 20/75, 8/77, 16/78, 40/84, 16/88, Ur. l. RS, št. 60/99). Ločitev motornega prometa in pešprometa, oblikovanje mreže otroških in športnih igrišč za različne starostne skupine, ustvarjanje javnih in zelenih površin, površin za rekreacijo odraslih, mešanje stanovanjskih, oskrbnih in storitvenih dejavnosti, sobivanje različnih starostnih skupin omogoča kakovostnejšo organizacijo načina bivanja tudi v času pandemije in posledično omilitev družbenih posledic te.

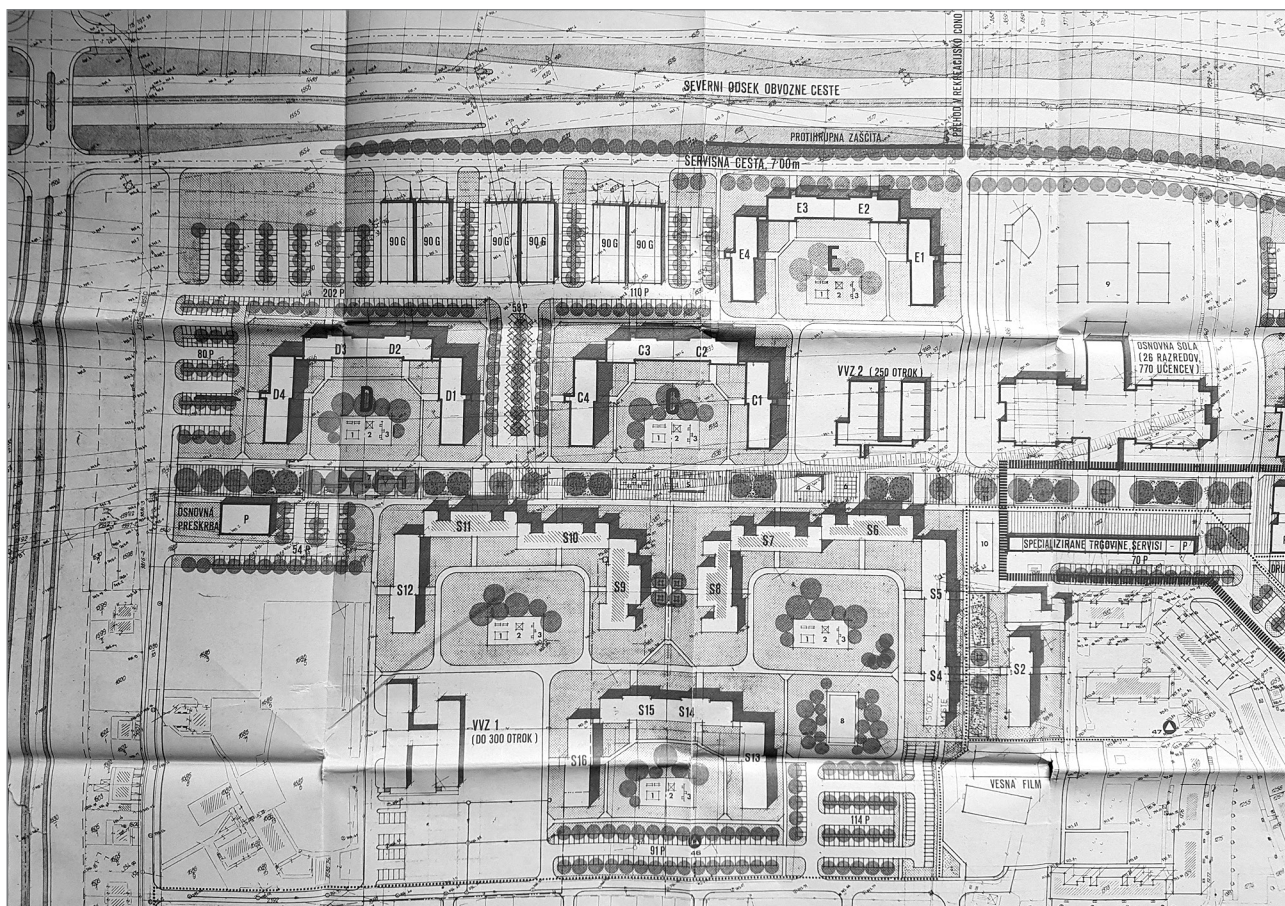
2 Primer soseske Nove Jarše v Ljubljani

Značilen primer soseske iz časa družbene lastnine je soseska Nove Jarše, ki se je načrtovala od leta 1963 naprej. Podobno kot ta soseska so organizirane tudi soseske Fužine, Štepanjsko naselje, BS3, BS7 in S-6 v Šiški (glej na primer Plazar, 2019,

2020a, 2020b, 2020c, 2020d, 2021). Prostorske akte, s katerimi se je načrtovala soseska, sem pregledala na Mestni občini Ljubljana (MOL):

- Zazidalni načrt za sosesko S-12 »Nove Jarše« (MS 12/1 in MS 12/2) (Ur. l. SRS, št. 7/65);
- Odlok o potrditvi zazidalnega načrta Nove Jarše MS 12/2 (Ur. l. SRS, št. 5/75);
- Dokumentacijo za realizacijo zazidalnega načrta MS 12/2 Nove Jarše: tekstualni del;
- Odlok o sprejetju zazidalnega načrta za del območja zazidalnega otoka MS 12/2, ki leži na območju občine Ljubljana Bežigrad (Ur. l. SRS, št. 9/75);
- Odlok o dopolnitvi zazidalnega načrta MS 12/2 za objekte centra soseske Nove Jarše (Ur. l. SRS, št. 16/78),
- Odlok o prostorskih ureditvenih pogojih za plansko celoto M1 Zelena jama – Nove Jarše (Ur. l. SRS, št. 16/88).

Zazidalni načrt za sosesko S 12 »Nove Jarše« – zazidalni načrt (1963) je potrdil Mestni svet Ljubljane in je bil 24. februarja 1965 objavljen v Glasniku 7/XII (v nadaljevanju: ZN). ZN je predvidel dopolnitev stanovanjskega naselja Nove Jarše severno od Šmartinske ceste s stanovanjskimi objekti ter vsemi spremljajočimi površinami in družbenimi objekti v stanovanjsko enoto – sosesko. Središče soseske je bilo umeščeno ob Šmar-

Slika 1: Arhitektonsko zazidalna situacija potrjenega zazidalnega načrta, ZN 1978, izvorno merilo: 1 : 1000. Povečan grafični izsek, ki prikazuje razporeditev stanovanjskih in drugih stavb, umestitev dovoznih poti in pešpoti, razporeditev otroških igrišč, zelenih in odprtih površin (vir: Odloka o dopolnitvi zazidalnega načrta MS 12/2 za objekte centra soske Nove Jarše, Ur. l. SRS, št. 16/78).

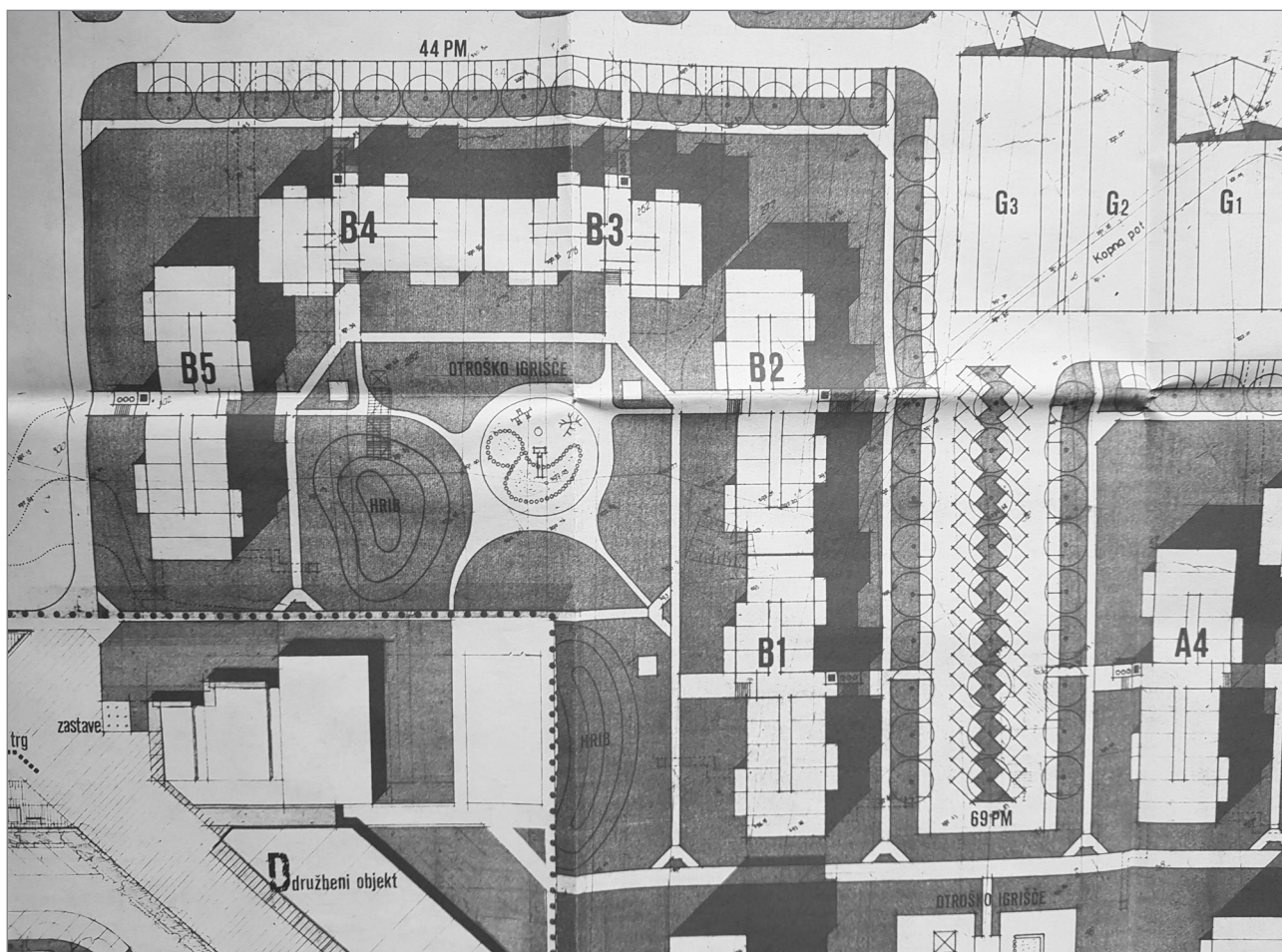
tinski cesti v bližini avtobusne postaje in glavnega cestnega vhoda v sosko. Program središča soske je vključeval oskrbne in servisne storitve, restavracije, zdravstveno postajo, pošto, družbeni center, predavalnice in druge prostore. V soski sta bila poleg osrednjega oskrbnega centra predvidena še dva. V sosko Nove Jarše so bili umeščeni tudi osnovna šola in dva vrtca ter prehodni mladinski dom.

Ob središču soske je ZN predvidel tri osemnadstropne stolpnice z manjšimi stanovanji. Vzhodno od stolpnice je predvidel dvajset enot za ostarele, vsaka enota je bila namenjena zakoncema. Zgradbe so pritrlične, vsaka s svojim vrtom. Zbiranju in družbenemu življenju je bil namenjen skupni klubski prostor. Večino novozazidanega kompleksa naj bi zavzemali štirinadstropni stanovanjski bloki, ki naj bi proti jugu tvorili manjše zasebne zelene prostore brez dostopa za motorna vozila. Parkiranja in garažiranja so bila predvidena na severni, dovozni strani blokov. Pod bloki so bili predvideni podhodi do južne strani blokov z vhodi. Manjši otroci naj bi se igrali v neposredni bližini vhodov, zato motorna vozila niso smela dostopati na to območje. Neposredno ob zunanji severni strani blokov

so bile predvidene pešpoti s širino treh metrov, ki naj bi se uporabljale tudi za intervencijo, dostavo in zbiranje komunalnih odpadkov.

Programski del zazidalnega načrta za območje Novih Jarš (MS 12/1 in MS 12/2) celotni predel, ki ga omejujejo Šmartinska cesta, obvozna hitra cesta in Trzinska vpadnica, oblikuje kot samostojno stanovanjsko naselje s približno 10.500 prebivalci s spremljajočim programom. Oblikovanje središčnega pešcevega območja, ki se začne ob predvidenem semaforškem križišču na Šmartinski cesti in poteka kot osrednja pešcona po sredini visoke stanovanjske zazidave v smeri proti prehodnemu mladinskemu domu, je ena od osnovnih konceptnih zamisli novega naselja.

Osnovo predlagane stanovanjske zazidave tvorijo stanovanjski bloki z orientacijo V–Z in S–J in stolpnici. Posamezni bloki so umeščeni tako, da oblikujejo pet zaključenih stanovanjskih podkev z orientacijo proti jugu oziroma jugozahodu. Osrednja pešcona, iz katere so dostopni vsi stanovanjski in drugi objekti, se stika z zelenimi površinami posameznih stanovanjskih blo-

Slika 2: Zunanja ureditev in igrišča (orientacijski program) potrjenega zazidalnega načrta, ZN 1978, izvorno merilo 1 : 500. Povečan grafični izsek, ki prikazuje oblikovanost stanovanjske podkvice, umestitev zelenih površin z otroškim igriščem, sistem pešpoti (vir: Odlok o dopolnitvi zazidalnega načrta MS 12/2 za objekte centra soseske Nove Jarše, Ur. l. SRS, št. 16/78).

kov oziroma podkev, kjer so predvidena otroška igrišča. Tudi športne površine ob šoli lahko v popoldanskem času uporabljajo prebivalci soseske.

ZN 1975 daje podrobne usmeritve za oblikovanje zelenih površin, aleje spominov in tovarništva, posameznih tipov objektov v soseski, za zasnovno prometnega omrežja v soseski, parkirna in garažna mesta, režim odvoza smeti, intervencijo in dostavo. Osrednja pešpot v naselju (ploščad) s programom igrišča, parapeti, klopni, zasaditvijo in tlakovanjem poteka v smeri vzhod–zahod od glavnega dostopa v naselje ob postajališču mestnega prometa na Šmartinski cesti do Jarške ceste. Notranje pešpovezave se navezujejo na primarne pešpote in vodijo pešce do vhodov v stanovanjske in spremljajoče objekte oz. parkirnih in garažnih mest. Osrednja peščona naselja je prirejena tudi programu za odrasle (balinišče, igrišča, parapeti, klopi, zasaditev, tlakovanje). Igrišča za najmlajše otroke od 1. do 4. leta so umeščena znotraj stanovanjskih podkev na zelenih površinah in se do njih dostopa neposredno preko glavnega vhoda v stanovanjski objekt (maks. razdalja 50 m).

Osnovni program otroških igrišč za najmlajše predvideva plezala, peskovnik, klopi in ozelenitev. Otroci od 4 do 7 leta se igrajo na večjih igriščih (peskovnik, gugala, plezala, prostor za kotalkanje, tobogan, živa voda ipd.), ki so oddaljena največ 200 m od stanovanjskega vhoda. Igrišča za igre z žogo in 2,3 m visokim hribčkom so umeščena v vsakem sosedstvu. Telovadnica in športna igrišča ob šoli služijo tudi športnim dejavnostim odraslih in otrok. Šola naj bi imela v času pouka na teh površinah prednost, v preostalem času pa so te na voljo vsem prebivalcem naselja (večnamenska uporaba športnih in rekreacijskih površin).

Pozneje uveljavljene spremembe in dopolnitve prostorskih aktov ne spreminjajo pomembno ureditve soseske. Prostorski ureditveni pogoji za prostorsko celoto M 1 – Zelena jama – Nove Jarše (Ur. l. SRS, št. 3/88), v nadaljevanju: PUP, so na tem območju veljali vse do uveljavitve Občinskega prostorskega načrta MOL v letu 2010. PUP pretežno samo ohranja obstoječo prostorsko ureditev. Izvedba soseske v naravi je v skladu z načrtovano. Zelene in odprte površine so urejene,

Slika 3: Notranja zelenica v podkvasti zazidavi na Beblerjevem trgu (foto: Manca Plazar)

otroška igrišča so primerno opremljena in vzdrževana, očitno se redno uporabljajo (Plazar, 2021). Sosesko prečka tudi Pot (nekdanja pot spominov in tovarištva), ki kot pešpot in zelen rekreacijski obroč poveže med seboj vse dele mesta.

3 Primer soseske Murgle v Ljubljani

Soseska Murgle je zanimiv primer mestne soseske enodružinskih stavb, načrtovane in grajene v daljšem časovnem obdobju. Prostorske akte, s katerimi so se načrtovale obravnavane stavbe, sem pregledala v prostorih MOL:

- Sklep o sprejemu predloga zazidave soseske M-1 Vič (Murgle) (Glasnik, št. 32/65);
- Sklep o manjši dopolnitvi zazidalnega načrta za območje zazidalnega otoka VS103 Vič – Murgle (dopolnitev I. faze) (Ur. l. SRS, št. 28/68);
- Odlok o sprejetju zazidalnega načrta za del območja zazidalnega otoka VS-103 – faza I. in II. – Murgle (Ur. l. SRS, št. 39/74);
- Odlok o sprejemu zazidalnega načrta za območje zazidalnega otoka VS-103 III. faza A – Murgle (Ur. l. SRS, št. 20/75);
- Odlok o določitvi zemljišč, ki so namenjena za stanovanjsko in drugo kompleksno graditev na območju soseske VS-103, III-A faza Murgle (Ur. l. SRS, št. 8/77);
- Dokumentacija za realizacijo zazidalne zasnove v zazidalnem otoku VS-103 Murgle – III.A faza: geodetsko komunalni del;
- Zazidalni načrt za VS-103-2 Zeleni log: Programski del – Urbanizem (Sibirija – povzeta tudi vsa zazidava Murgle);
- Odlok o sprejemu zazidalnega načrta za zazidalni otok VS-103 – Murgle IV. faza. + karta dopolnitev (Ur. l. SRS, št. 40/84);
- Prostorski ureditveni pogoji za območje urejanja VS-2/7 Murgle – del (Ur. l. RS, št. 60/99), ki je na obravnavani

lokaciji ostal v veljavi do uveljavitve OPN MOL oktobra 2010.

Osnova za načrtovanje soseske je bil natečajni predlog Hrast, na podlagi katerega je bil leta 1965 izdelan ureditveni načrt Franceta Ivanška za I. etapo soseske M-1 na Viču (Ljubljana) – za del soseske južno od Javorjevega drevoreda – Pod topoli in Pod hrasti. Sklep o sprejemu predloga zazidave soseske M-1 Vič (Murgle) (Glasnik, št. 32/65) zajema elaborate Hrast za montažno gradnjo v predelu med Cesto v Mestni log, Malim Grabnom in podaljškom Titove ceste in elaborat Boršt za klasično gradnjo v predelu med podaljškom Titove ceste in Opekarske ceste, južno od urbanistično obdelanega območja soseske S-1 Trnovo. Vse osnove načrtovanja soseske izhajajo iz tega urbanističnega dokumenta. Izhodišča posega so:

- ohranitev barjanskega značaja območja, ohranitev obstoječe vegetacije, zlasti skupin hrastov in hrastov samotarjev;
- ohranitev prehodnosti območja (prihodnje možnosti sprehodov »po dolgem in počez«) in ideja »zelenega križa« – proste sprehajalne poti od vzhodnega do zahodnega in od južnega do severnega roba soseske;
- kakovostna urbanistična in arhitekturna zasnova načrtovanega enodružinskega naselja, izgradnja celotnega montažnega naselja v čim krajšem času.

Osnova stanovanjske enote sestoji iz 48 hiš. Enodružinska hiša s predvrtom in ograjenim atrijem oblikuje sfero individualnega in družinskega življenja. Skupina 10–12 hiš okoli skupne zelenice ali otroškega igrišča je druga stopnja te urbanistične strukture s skupno odgovornostjo za vzdrževanje tega skupnega prostora, okoli katerega se nizajo hiše. Od 4 do 6 takih enot stanovanjskih skupin sestavlja stanovanjsko enoto 48 hiš, hrbtenica katere je pešpot, ki povezuje med seboj različne dele soseske. Število stanovalcev v njej je okoli 250 in vsi so soodgovorni za to, v kakšnem okolju živijo. Osnovna urbanistična zasnova je dovolj prilagodljiva, da omogoča prilagajanje in ohranitev obstoječe vegetacije. Osnovna načela urejanja prometa v soseski so:

- jasna in preprosta zasnova, čim krajše poti,
- dosledna ločitev pešprometa in motornega prometa,
- čim manj prekinitev »zelenega križa« s prometnimi povezavami (Glasnik, št. 32/65; Ur. l. SRS, št. 28/68, 39/74, 20/75).

Za 968 stanovanj v soseski je bilo prvotno predvidenih 333 garažnih mest in 698 parkirnih, skupaj 1031 mest, kar je ustrezalo normativom, presežek parkirnih prostorov pa je bil namenjen parkiranju obiskovalcev v soseski. Razdalja med stanovanjem in parkirnim ali garažnim mestom nikjer ne presega 200 metrov. Za občasni dovoz k stanovanjskim hišam služijo pešpoti s kolesnicami (s položenimi ploščami). V središču so-

Slika 4: Grafični izsek kaže načrtovanje soseske Murgle. Vidna je razdelitev v posamezne kareje, razmejene z zelenimi pasovi in prometnicami. V vsakem od karejev so predvidene še notranje zelenice (vir: Odlok o sprejemu zazidalnega načrta za območje zazidalnega otoka VS-103 III. faza A – Murgle, Ur. l. SRS, št. 20/75).

seske je bilo že prvotno načrtovano središče z oskrbnimi in storitvenimi dejavnostmi. Načrtovana je bila umestitev osnovne šole, preskrbe, otroških igrišč, rekreacijskih in športnih površin (Glasnik, št. 32/65; Ur. l. SRS, št. 28/68, 39/74, 20/75).

V vseh fazah izgradnje soseske Murgle se ohranja prvotni koncept zasnove naselja, izločitev voznega prometa iz stanovanjskih karejev in njegova popolna omejitev samo na obrobje karejev, kjer so nameščeni garaže in parkirišča. Notranjost karejev je namenjena le pešcem. S stanovanjskih cest so speljane pešpoti proti vsem stanovanjskim zgradbam v notranjosti posameznih karejev. Glavna pešpot naselja poteka po osrednjem zelenem pasu, ki sega od skrajnega vzhodnega dela naselja do Koprške ceste. Pešpoti praviloma potekajo tudi ob obodih zazidanih delov posameznih faz. S prostorskimi akti je načrtovan tudi potek javnega potniškega prometa.

Po normativih je bilo treba predvideti 2,5 m² površin/osebo za interne zelene površine in igrišča, 6,0 m²/osebo za rekreacijske površine in 3,0 m²/osebo za športne površine. Prostorski akti predvidevajo umestitev igrišč za majhne otroke v okviru stanovanjskih karejev, da je razdalja med domom in igriščem čim krajša in pot čim manj nevarna. Pri umestitvi igrišč so izbrane zlasti lokacije z obstoječim drevjem, ki se v celoti ohranja. Igrišča za večje otroke so umeščena v osrednjem zelenem pasu. Športne površine, tudi igrišča za igre z žogo, so umeščena ob Malem grabnu. Osrednja zelenica, ki poteka od vzhoda proti zahodu po vsej dolžini naselja, nudi zadostne rekreacijske površine za vse prebivalce. Ob omenjenih so v sosesko umeščene še parkovne zelenice v stanovanjskih karejih med posameznimi vrstami hiš.

Slika 5: Notranja zelenica v Murglah, ki jo stanovalci sosesstva vzdržujejo in uporabljajo skupaj (foto: Manca Plazar)

Posebna poglavja so namenjena oblikovanju javnega okolja: cest z občestnimi zelenicami, vmesnih prostorov med stanovanjskimi hišami, javnih zelenih površin in celotnega območja središča naselja. Strokovni termin »javno okolje« v urbanističnem smislu se nanaša na celotno okolje zunaj sfere individualnega/družinskega okolja posameznih stanovanj, predvrtov in atrijskih vrtov.

V območju je več starih hrastov, ki se ohranjajo, predvidena je tudi dopolnitev in bogatitev z novimi drevesi. Ceste z zelenicami so opredeljene kot javni prostor, ki se oblikuje in ureja po enotnem načrtu. Uporaba občestnih in drugih javnih zelenic za zasebne namene (gojenje sadnega drevja in zelenjave) je strogo prepovedano. Velika osrednja zelenica je namenjena vsem stanovalcem in sprehajalcem kot rekreacijska zelenica, zato je »privatizacija« in »privilegirana uporaba teh zelenic samo s strani najbližje ležečih stanovanjskih hiš prepovedana«. Tudi vmesni prostori med stanovanjskimi hišami, ki jih urejajo in vzdržujejo stanovalci sami, naj bi se urejali po enotnem hortikulturnem načrtu, da se prepreči pretiran individualizem v oblikovanju posameznih delov tega okolja. Spreminjanje atrijev in zelenic v parkirna mesta ni dovoljeno (Ambient, 1980; LUZ, 1978; Glasnik, št. 32/65; Ur. l. SRS, št. 28/68, 39/74, 20/75, 8/77, 40/84; Ur. l. RS, št. 60/99).

Soseska Murgle je izvedena v skladu z načrtovanim. V soseski se je z leti vzpostavila povezanost med stanovalci. Vzdrževanje in raba notranjih zelenic in igrišč v stanovanjskih karejih sta skupna in omogočata družbene stike (Plazar, 2020b).

4 Prostorski elementi sosesk iz časa družbene lastnine so potencial, ki ga je smiselno aktivirati in razvijati ob upoštevanju pandemije

Soseska Nove Jarše je bila kot ena od ljubljanskih sosesk načrtovana kot celovita mestna soseska za več kot 10.000 prebivalcev z vsemi potrebnimi sestavinami. Odlikujejo jo zlasti:

- mešanje stanovanjskih, oskrbnih in storitvenih dejavnosti s šolo, vrtci, oskrbovanimi stanovanji za starejše, oskrbnimi in storitvenimi dejavnostmi, vse na razdalji pešca;
- prostorske možnosti za medgeneracijsko strukturo prebivalcev;
- celovit sistem zelenih in odprtih javnih površin (zelene površine z otroškimi igrišči in površinami za rekreacijo odraslih so s pešpotmi povezane v celovit sistem, lahko pa se tudi razmejijo na rabo posameznih stavb in skupin stavb od sfere zasebnega, poljavnega do javnega);
- dosledno ločena pešpromet in motorni promet, parkirne in garažne površine so skrbno načrtovane in umeščene ob obvozne ceste in jih v sami soseski skoraj ni (LUZ, 1975, Glasnik, št. 7/65, Ur. l. SRS, št. 28/68, 5/75, 9/75, 16/78, 16/88).

Soseska Murgle je bila načrtovana kot celovita stanovanjska soseska enostanovanjskih stavb, razdeljena v posamezne stanovanjske kareje. Ti delujejo kot mirna sosedstva območja, povezana s pešpotmi, opremljena z zelenicami in otroškimi igrišči. Ob robovih so zamenjeni z zelenimi pasovi in stanovanjskimi ulicami. Urbanistični standardi soseske so zelo jasno začrtani. Odlikujejo jo:

- stroga ločitev motornega prometa in pešprometa – notranjost karejev je namenjena samo pešcem, izjemoma intervenciji in dostavi;
- visoki parkirni standardi;
- vzpostavitev več ravni zelenih in odprtih površin med zasebnostjo in skupnostjo (individualni oziroma družinski rabi vsake stavbe sta namenjena predvrt in ozelenjen ograjen atrij; pešpoti, vmesne zelenice in otroška igrišča v notranjosti karejev so namenjeni skupni rabi stanovanjskih stavb v kareju; širok zeleni pas na južni strani je namenjen javni rabi kot skupna zelena in rekreacijska površina (Glasnik, št. 32/65, Ur. l. SRS, št. 28/68, 39/74, 20/75, 8/77, 40/84, Ur. l. RS, št. 60/99)).

Prav izjemno družbeno, prostorsko in funkcijsko strukturirana zasnova soseske, kot jo poznamo iz časa družbenega načrtovanja, omogoča različne ravni rabe zunanjih površin s strani posamezne stavbe, skupin stavb, delov soseske in soseske, omogoča druženje različno velikih skupin in s tem tudi ustvarjanje me-

hurčkov različno velikih družbenih skupin. Tovrstna zasnova soseske je bila izvorno načrtovana zaradi ustvarjanja različnih ravni zasebnosti in druženja.

Stanovanjske soseske iz časa družbene lastnine imajo številne prednosti v primerjavi z mestnimi središči ali območji enostanovanjskih stavb. V mestnih središčih je omogočeno mešanje stanovanjskih, oskrbnih in storitvenih dejavnosti s šolo, vrtci, oskrbovanimi stanovanji za starejše, oskrbnimi in storitvenimi dejavnostmi, vse na razdalji pešca. Prav tako jih odlikujejo prostorske možnosti za medgeneracijsko strukturo prebivalcev, sistem odprtih površin in pogosto tudi zelenih. Bistvena razlika med mestnimi središči in območji enostanovanjske poselitve ter nekaterimi soseskami iz časa družbene lastnine pa je, da je v mestnih središčih in enostanovanjskih območjih razmejitev med sfero zasebnega in javnega prostora praviloma zelo ostra, v soseskah pa obstaja široka paleta poljavnih prostorov, ki so namenjeni rabi stanovalcev posameznih stavb, skupin stavb, delov sosesk in celotne soseske. Prav sfera poljavnih prostorov je dimenzija, v kateri najpogosteje in najbolj preprosto prihaja do družbenih stikov, naj bo zaradi skupne identitete, pogostejšega (tudi naključnega) srečevanja, skupnih ciljev in občutka varnosti. Na podlagi družbenih stikov se razvije aktivno druženje, povezovanje, tudi medgeneracijsko, kar se kaže v medsosedske pomoči, zmanjšanju stisk in obvladovanju družinskega nasilja.

V sedanjem času lahko prostorske in organizacijske možnosti sosesk uporabimo tudi pri ustvarjanju varnejšega okolja ob pandemiji. V času pandemije se zaradi nujnosti dela in izobraževanja na domu, omejitev družbenih stikov, izolacije v družinskem mehurčku in mehurčkih različnih družbenih skupin, težav pri uporabi javnega prevoza in drugih omejitev v različnih družbenih skupinah pojavljajo težave, kot so:

- družbene posledice, večanje neenakosti,
- povečanje nasilja, zlasti v družinskih mehurčkih,
- težave pri oskrbi, zlasti ranljivejših družbenih skupin,
- pretirana digitalizacija družbe,
- družbene in psihološke stiske otrok in odraslih, vpliv na duševno zdravje in dobro počutje,
- splošno zmanjšanje zadovoljstva z življenjem in optimizma glede prihodnosti (Sodja, 2020).

Mešanje stanovanjskih, oskrbnih in storitvenih dejavnosti s šolo, vrtci, oskrbovanimi stanovanji za starejše, oskrbnimi in storitvenimi dejavnostmi, vse na razdalji pešca, omogoča varno oskrbo in izobraževanje brez nujne uporabe javnih prometnih sistemov. Omogoča tudi potencial za morebitno oblikovanje večjih varnih mehurčkov, ki obsegajo stanovanjska, oskrbna, varstvena in izobraževalna območja. Potreba po zapuščanju tako oblikovane soseske se zmanjša in s tem tudi možnost novih stikov, ki so lahko tudi tvegani.

Celovit sistem zelenih in odprtih javnih površin, ki obsega parkovne površine, otroška igrišča in površine za rekreacijo odraslih, omogoča druženje otrok in izvajanje športa in rekreacije na različnih ravneh, od posameznega stanovanja, stavbe, dela soseske do celotne soseske. Raba skupnih površin omogoča gibanje na prostem in možnost druženja različno velikih skupin, kar lahko olajša številne negativne družbene posledice pandemije. Zasnova sosesk s prostorskimi možnostmi za medgeneracijsko strukturo prebivalcev (varovana stanovanja, domovi starejših občanov) omogoča medgeneracijsko druženje in premagovanje težav pri oskrbi, povečuje varnost ranljivejših družbenih skupin, zmanjšuje družbene in psihološke stiske in spodbuja boljše počutje stanovalcev.

Žal pa prostorski potencial v številnih soseskah ni aktiviran, zlasti na področju družbenih stikov. Izdelala sem okoli 100 izvedenskih mnenj s področja urbanizma (glej na primer Plazar, 2019, 2020a, 2020b, 2020c, 2020d, 2021), v katerih sem ugotavljala obseg skupnih in individualnih pripadajočih zemljišč v soseskah iz časa družbene lastnine po vsej Sloveniji. Pri izdelavi mnenj sem opravljala ogleds s stanovalci in sodelovala pri obravnava. Ugotovila sem, da do intenzivnejših družbenih stikov prihaja v soseskah, v katerih stanovalci sledijo skupnim ciljem, kot je ureditev otroških igrišč, zelenic ali parkirnih površin, v takih, kjer stanovalci aktivno sodelujejo pri njihovem upravljanju, in takih, v katerih izvajajo skupne zunanje dejavnosti, kot je igra z otroki ali urbano vrtičkarstvo.

5 Sklep

Elementi soseske, ki jih je smiselno razvijati ob upoštevanju družbenih sprememb, ki jih narekujejo sedanja epidemija covid-19 in epidemije, ki se bodo občasno še pojavljale, so obseg in opremljenost soseske, ki zagotavlja vse nujne oskrbne in storitvene dejavnosti v razdalji pešca, medgeneracijski značaj, ki omogoča varne stike in druženje različnih generacij in družbenih skupin, zelo strukturiran sistem odprtega in zelenega prostora (od zasebnega do poljavnega in javnega), ki omogoča varne stike, druženje in igro otrok ter rekreacijo odraslih v različno velikih mehurčkih, razvoj varnih oblik druženja in med-sosedske pomoči, ki manjšajo pojav neenakosti, psiholoških stisk in nasilja, razvejan sistem pešpoti, ki omogoča rekreacijo in povezavo v soseski in z drugimi soseskami v mestu, organizacija vrtca in osnovne šole v soseski, kar omogoča ustvarjanje istih mehurčkov otroških skupin v šoli in prostem času.

Čas pandemije je priložnost za ponovno oživljanje sosesk. Dobro organizirane soseske s svojo prostorsko strukturo omogočajo kakovostno, izpolnjujoče, družbeno povezano in zdravo okolje. Omogočajo pestrejšo organizacijo načina življenja, or-

ganizacijo bivalnih mehurčkov, ki se prilagaja zdravstveni sliki epidemije, druženje otrok različnih starostnih skupin v soseski, priložnosti za druženje odraslih in organizacijo med-sosedske pomoči.

Elemente sosesk iz časa družbene lastnine je kot primere dobre prakse smiselno vključiti v proces načrtovanja današnjega bivalnega okolja. Tudi obstoječe soseske in posamezne mestne četrti je smiselno nadgraditi s posameznimi manjkajočimi elementi. V vseh soseskah, tudi v obstoječih, je treba spodbujati intenzivnejše družbene stike, saj prav ti omogočajo polno rabo prostorskih in družbenih potencialov sosesk. V času epidemije posamezniki ob občutku ogroženosti praviloma čutijo močnejšo potrebo po povezovanju v različne skupine, kar je smiselno uporabiti za oblikovanje novih navad in vzorcev v urbanih območjih. Upamo lahko, da bi nove navade, kot so organizacija med-sosedske pomoči, medgeneracijsko druženje, ustvarjalna igra otrok in skupno upravljanje sosesk, lahko preživele sedanjo epidemijo covid-19.

Članek se ne ukvarja z vprašanjem, koliko opisani elementi sosesk dejansko vplivajo na zmanjšanje družbenih posledic pandemije, saj bi bilo treba za potrditev izvesti primerne raziskave. Gotovo pa opisano bivalno okolje sosesk iz časa družbene lastnine ponuja primeren prostorski okvir za uspešnejše spopadanje s sedanjo epidemijo covid-19 in epidemijami, ki se bodo občasno še pojavljale.

Dr. Manca Plazar, univ. dipl. inž. arh.

Manca Plazar s. p., urbanistična in arhitekturna dejavnost, Vinjole 34, 6320 Portorož, Slovenija

E-pošta: manca.plazar@gmail.com

Viri in literatura

Ambient (1980): Zazidalni načrt za VS-103-2 Zeleni log: Programski del – Urbanizem (Sibirija – povzeta tudi vsa zazidava Murgle). Ljubljana.

LUZ (1975): Dokumentacija za realizacijo zazidalnega načrta MS 12/2 Nove Jarše: tekstualni del. Ljubljana.

LUZ (1978): Dokumentacija za realizacijo zazidalne zasnove v zazidalnem otoku VS-103 Murgle – III.A faza: geodetsko komunalni del. Ljubljana.

Odlok o določitvi zemljišč, ki so namenjena za stanovanjsko in drugo kompleksno graditev na območju soseske VS-103, III-A faza Murgle. Uradni list Socialistične Republike Slovenije, št. 8/77. Ljubljana.

Odlok o dopolnitvi zazidalnega načrta MS 12/2 za objekte centra soseske Nove Jarše. Uradni list Socialistične Republike Slovenije, št. 16/78. Ljubljana.

Odlok o potrditvi zazidalnega načrta Nove Jarše MS 12/2. Uradni list Socialistične Republike Slovenije, št. 5/75. Ljubljana.

Odlok o prostorskih ureditvenih pogojih za plansko celoto M1 Zelena jama – Nove Jarše. Uradni list Socialistične Republike Slovenije, št. 16/88. Ljubljana.

Odlok o sprejemu zazidalnega načrta za območje zazidalnega otoka VS-103 III. faza A – Murgle. Uradni list Socialistične Republike Slovenije, št. 20/75. Ljubljana.

Odlok o sprejetju zazidalnega načrta za del območja zazidalnega otoka MS 12/2, ki leži na območju občine Ljubljana Bežigrad. Uradni list Socialistične Republike Slovenije, št. 9/75. Ljubljana.

Odlok o sprejetju zazidalnega načrta za del območja zazidalnega otoka VS-103 – faza I. in II. – Murgle. Uradni list Socialistične Republike Slovenije, št. 39/74. Ljubljana.

Odlok o sprejemu zazidalnega načrta za zazidalni otok VS-103 – Murgle IV. faza. + karta dopolnitev. Uradni list Socialistične Republike Slovenije, št. 40/84. Ljubljana.

Plazar, M. (2019): Izvid in mnenje urbanistične stroke – ugotovitev območij individualnega in skupnega pripadajočega zemljišča k stavbam ter območij zemljišč v javni rabi med Celovško, Vodnikovo, Šišensko in Kavadarsko cesto v Šiški v Ljubljani. Vinjole.

Plazar, M. (2020a): Izvid in mnenje urbanistične stroke – ugotovitev pripadajočega zemljišča k stavbi na naslovu Glinškova ploščad 3 v Ljubljani (id znak 1734-1339). Vinjole.

Plazar, M. (2020b): Izvid in mnenje urbanistične stroke – ugotovitev pripadajočega zemljišča k stavbam na naslovih Pod akacijami 1 – 57 in Pod kostanji 2 – 56 in h garažnim stavbam v Ljubljani (Murgle, kare B). Vinjole.

Plazar, M. (2020c): Izvid in mnenje urbanistične stroke – ugotovitev pripadajočega zemljišča k stavbi na naslovu Adamičeva ulica 3, Ljubljana, z id znakom 1739-3365. Vinjole.

Plazar, M. (2020d): Izvid in mnenje urbanistične stroke – ugotovitev pripadajočega zemljišča k stavbam na naslovih Prvomajska cesta 1, 3, 5, 7, 9 in 11 ter Erjavčeva 34 v Novi Gorici. Vinjole.

Plazar, M. (2021): Izvid in mnenje urbanistične stroke – ugotovitev skupnega pripadajočega zemljišča k stavbam na naslovih Beblerjev trg 6, 7, 8, 9 in 10 v Ljubljani. Vinjole.

Prostorski ureditveni pogoji za območje urejanja VS-2/7 Murgle – del. Uradni list Republike Slovenije, št. 60/99). Ljubljana.

Sklep o manjši dopolnitvi zazidalnega načrta za območje zazidalnega otoka VS103 Vič – Murgle (dopolnitev I. faze). Uradni list Socialistične Republike Slovenije, št. 28/68. Ljubljana.

Sklep o sprejemu predloga zazidave soseske M-1 Vič (Murgle). Glasnik, št. 32/65. Ljubljana.

Sodja, U. (2020): Vplivi Covid-19 na nekatere vidike kakovosti življenja in družbene blaginje, UMAR, Kratke analize. Ljubljana.

Zazidalni načrt za sosesko S-12 »Nove Jarše« (MS 12/1 in MS 12/2). Glasnik, št. 7/65. Ljubljana.